

EUROPSKE PRIJESTOLNICE KULTURE KAO URBANI IZAZOVI

Vuković, Jan

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:327711>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Prijediplomski studij Menadžment

Jan Vuković

**EUROPSKE PRIJESTOLNICE KULTURE KAO
URBANI IZAZOVI**

Završni rad

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u
Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Prijediplomski studij Menadžment

Jan Vuković

**EUROPSKE PRIJESTOLNICE KULTURE
KAO URBANI IZAZOVI**

Završni rad

Kolegij: Urbana ekonomija

JMBAG: 0010226799

e-mail: vukovic.jan@gmail.com

Mentor: prof. dr. sc. Jerko Glavaš

Komentor: Bruno Mandić, mag. oec.

Osijek, 2023.

Josip Juraj Strossmayer University of
Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
Undergraduate Study Management

Jan Vuković

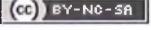
**EUROPEAN CAPITALS OF CULTURE
AS URBAN CHALLENGES**

Final paper

Osijek, 2023

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Jan Vuković

JMBAG: 0010226799

OIB: 92833876579

e-mail za kontakt: vukovic.jan@gmail.com

Naziv studija: Prijediplomski studij Menadžment

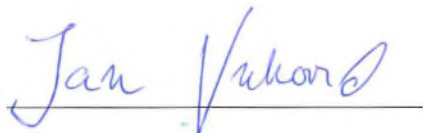
Naslov rada: Europske prijestolnice kulture kao urbani izazovi

Mentor rada: prof. dr. sc. Jerko Glavaš

Komentor: Bruno Mandić, mag. oec.

U Osijeku, 29. kolovoza 2023. godine

Potpis

Europske prijestolnice kulture kao urbani izazovi

SAŽETAK:

Koncept Europske prijestolnice kulture je prestižan program koji ima za cilj promicanje urbane regeneracije i jačanje europskog kulturnog identiteta. Svake godine se dva (ili više) europskih gradova proglašavaju europskim prijestolnicama kulture, što im pruža priliku da prezentiraju svoju kulturnu baštinu, razviju svoju kulturnu industriju i revitaliziraju svoja urbana područja. Koncept Europske prijestolnice kulture ima značajan utjecaj na gradove koji su odabrani jer promovira njihovo kulturno nasljeđe, jača suradnju među gradovima i potiče lokalno stanovništvo na uključivanje u kulturne aktivnosti. Ova inicijativa je važan korak prema očuvanju i promociji europske kulture. Upravljanje urbanim razvojem, postizanje održivosti, poticanje participacije građana i očuvanje kulturne baštine ključni su elementi koji zahtijevaju pažljivo planiranje i provedbu. Europska prijestolnica kulture predstavlja priliku za gradove domaćine da postanu prepoznati kao središta kulturne izvrsnosti i privuku pozornost europske i svjetske zajednice.

Europska prijestolnica kulture donosi mnoge koristi gradovima domaćinima, ali isto tako predstavlja i niz urbanih izazova. Kroz suradnju s lokalnim dionicima i angažman građana, gradovi mogu prevladati ove izazove i ostvariti dugotrajne kulturne promjene koje će imati pozitivan utjecaj na njihovo stanovništvo i budućnost, te ostaviti pozitivan i trajan utjecaj na razvoj grada. U konačnici, adekvatna implementacija koncepta Europske prijestolnice kulture vodi očuvanju i jačanju europskog kulturnog identiteta za buduće generacije.

Ključne riječi: Europska prijestolnica kulture, urbani izazovi, europski kulturni identitet

European capitals of culture as urban challenges

ABSTRACT:

The European Capital of Culture concept is a prestigious program that aims to promote urban regeneration and strengthen European cultural identity. Every year, two (or more) European cities are declared European Capitals of Culture, which gives them the opportunity to present their cultural heritage, develop their cultural industry and revitalize their urban areas. The European Capital of Culture concept has a significant impact on the cities that have been selected, as it promotes their cultural heritage, strengthens cooperation between cities and encourages the local population to get involved in cultural activities. This initiative is an important step towards the preservation and promotion of European culture. Managing urban development, achieving sustainability, encouraging citizen participation and preserving cultural heritage are key elements that require careful planning and implementation. The European Capital of Culture represents an opportunity for host cities to become recognized as centers of cultural excellence and attract the attention of the European and global community.

The European Capital of Culture brings many benefits to the host cities, but it also presents a number of urban challenges. Through cooperation with local stakeholders and citizen engagement, cities can overcome these challenges and achieve long-lasting cultural changes that will have a positive impact on their population and future, and leave a positive and lasting impact on the city's development. Ultimately, adequate implementation of the European Capital of Culture concept leads to the preservation and strengthening of European cultural identity for future generations.

Keywords: European capital of culture, urban challenges, European cultural identity

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Metodologija rada.....	2
2.1. Predmet istraživanja	2
2.2. Metoda istraživanja.....	2
3. Koncept Europske prijestolnice kulture	3
3.1. Pojam i definicija Europske prijestolnice kulture	3
3.2. Povijest nastanka i razvoja ideje Europske prijestolnice kulture	3
4. Urbana regeneracija i europski kulturni identitet.....	5
4.1. Budući trendovi urbane regeneracije	6
5. Urbani izazovi u europskom kontekstu	9
6. Grad Rijeka - Europska prijestolnica kulture	12
6.1. Seleksijski postupci za titulu Europske prijestolnice kulture.....	12
6.2. Kandidatura grada Rijeke	12
7. Učinci koncepta Europske prijestolnice kulture	16
8. Rasprava	18
9. Zaključak	20
Literatura	21
Popis slika.....	IV
Popis tablica	V

1. Uvod

Koncept Europske prijestolnice kulture jedan je od brojnih kulturnih programa koji naglašavaju europsku pripadnost, ali i razvijaju europski identitet gradova koji postaju domaćini ovog koncepta, i to ne samo tijekom razdoblja u kojem nose tu titulu. Europske prijestolnice kulture postaju trajni promotori kulturne politike Europske unije. Obzirom da je kulturna politika Europske unije jedan od temelja europskog identiteta i politike, ona je ključna za njezino definiranje uz uvažavanje različitosti njezinih članica, ali i njihovu međusobnu integraciju. Cilj rada je istražiti urbane izazove ovog koncepta te pojasniti učinke koje ostavlja na grad domaćin tijekom godine u kojoj nosi titulu europske prijestolnice kulture, ali i kasnije osiguravajući održivost europskog identiteta toga grada, ali i utjecaj koncepta na širu zajednicu i jačanje europskog identiteta.

Ovaj će završni rad istražiti koncept urbanih izazova s kojima se suočavaju gradovi domaćini Europske prijestolnice kulture te istražiti učinke ovog koncepta na gospodarstvo grada domaćina, turizam i kulturni razvoj, ali i analizirati prednosti i nedostatke koje koncept donosi.

2. Metodologija rada

2.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja završnog rada je istražiti koncept europske prijestolnice kulture, razmotriti urbane izazove i europski kulturni identitet, potom predstaviti grad Rijeku koja je 2022. godine bila Europska prijestolnica kulture. U raspravi će biti predstavljeni učinci koncepta Europske prijestolnica kulture, ali i izazovi i benefiti koje ovaj koncept donosi.

2.2. Metoda istraživanja

Tijekom pripreme i pisanja završnog rada „Europske prijestolnice kulture kao urbani izazovi“ korištene su sekundarne metode istraživanja poput knjiga, stručnih članaka, izvješća te internetski izvori. Pri pisanju rada korištene su sljedeće metode: metoda indukcije, metoda analize, metoda klasifikacije i komparativna metoda. U radu su korišteni sekundarni podaci, odnosno podaci koji su prethodno istraženi te objavljeni u nekom od spomenutih izvora.

3. Koncept Europske prijestolnice kulture

Europska prijestolnica kulture je titula koju na razdoblje od jedne godine dobivaju dva ili više europskih gradova koje Europska unija izabere za domaćine, a tijekom te godine im se pruža prilika u najboljem svjetlu prikazati svoj kulturni život te svoju kulturno-povijesnu baštinu.

3.1. Pojam i definicija Europske prijestolnice kulture

Brojni europski gradovi do sada su iskoristili tu titulu za vlastiti kulturni preobražaj, te tako izmijenili način na koji ih svijet promatra. Kad grad dobije naslov Europske prijestolnice kulture, tijekom cijele jedne godine u njemu se održavaju različite kulturne manifestacije i umjetničke priredbe,

Vjeruje se da izbor značajno povećava društvenu i ekonomsku korist, osobito kada su događaji ugrađeni kao dio dugoročnog razvoja temeljenog na kulturnoj strategiji okolne regije.

3.2. Povijest nastanka i razvoja ideje Europske prijestolnice kulture

Na prijedlog tadašnje grčke ministrice kulture Meline Mercouri Europski grad kulture je začeo 13. lipnja 1985. odlukom Vijeća ministara kao sredstvo zblizavanja građana Europske unije (odnosno Europske zajednice, kako se EU tada zvala). Prijedlogom je predviđeno svake godine imenovati jednu Europsku prijestolnicu kulture, s ciljem jačanja europske integracije. Godine 1990. ministri kulture Europske zajednice pokrenuli su Europski mjesec kulture. Ovaj događaj je sličan Europskome gradu kulture, ali traje znatno kraće i bio je namijenjen prije svega zemljama Srednje i Istočne Europe. Sljedeće godine organizatori dotadašnjih Europskih gradova kulture stvorili su Mrežu Europskih prijestolnica i mjeseci kulture (ECCM), omogućivši na taj način razmjenu i širenje informacija korisnih budućim organizatorima ovih događanja. Riječ je o neprofitnoj organizaciji sa sjedištem pri Ministarstvu kulture, istraživanja i visokog obrazovanja Luksemburga, koja je usko surađivala s europskim institucijama.

Godine 1999. koncept Europski grad kulture preimenovan je u Europsku prijestolnicu kulture, koja se od tada financira kroz program Culture 2000. , a uveden je i novi način izbora gradova za razdoblje 2005. – 2019. godine. Sve do 2004. godine Europske prijestolnice kulture birane su na osnovi međuvladinih dogovora zemalja EU-a, a Europska komisija bi svake godine izabranome gradu domaćinu davala financijsku pomoć za pripremu manifestacije. Od 2005. izbor gradova domaćina Europske prijestolnice kulture preuzimaju institucije Europske unije.

Tablica 1. Kronološki pregled gradova domaćina Europske prijestolnice kulture u razdoblju 2000.- 2023. godine

Godina	Grad (država)
2000.	Avignon (Francuska) - Bergen (Norveška) - Bologna (Italija) - Bruxelles (Belgija) - Helsinki (Finska) - Krakow (Poljska) - Prag (Češka) - Reykjavik (Island) - Santiago de Compostela (Španjolska)
2001.	Porto (Portugal) - Rotterdam (Nizozemska)
2002.	Bruges (Belgija) - Salamanca (Španjolska)
2003.	Graz (Austrija)
2004.	Genova (Italija) - Lille (Francuska)
2005.	Cork (Irska)
2006.	Patras (Grčka)
2007.	Luxembourg (Luksemburg) i Grande Région - Sibiu (Rumunjska)
2008.	Liverpool (Ujedinjeno Kraljevstvo) - Stavanger (Norveška)
2009.	Linz (Austrija) - Vilnius (Litva)
2010.	Essen (Njemačka) - Pečuh (Mađarska) - Istanbul (Turska) (kao predstavnik države izvan EU-a)
2011.	Tallinn (Estonija) - Turku (Finska)
2012.	Guimarães (Portugal) - Maribor (Slovenija)
2013.	Marseille (Francuska) - Košice (Slovačka)
2014.	Umeå (Švedska) - Riga (Latvija)
2015.	Mons (Belgija) - Plzen (Češka)
2016.	San Sebastián (Španjolska) - Wrocław (Poljska)
2017.	Aarhus (Danska) - Paphos (Cipar)
2018.	Leeuwarden (Nizozemska) - Valletta (Malta)
2019.	Matera (Italija) - Plovdiv (Bugarska)
2020.	Rijeka (Hrvatska) - Galway (Irska)
2021.	Temišvar (Rumunjska) - Eleusina (Grčka) - Novi Sad (Srbija)
2022.	Kaunas (Litva), Esch-sur-Alzette (Luksemburg), Novi Sad (Srbija)
2023.	Veszprém (Mađarska), Timișoara (Rumunjska), Eleusis (Grčka)

Izvor: Izrada autora na temelju izvješća Europske komisije o Europskim prijestolnicama kulture, <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture>

4. Urbana regeneracija i europski kulturni identitet

Urbana regeneracija odnosi se na sveobuhvatan proces revitalizacije fizičkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih aspekata grada ili urbanog područja. Uključuje strateško planiranje i intervencije usmjerene na poboljšanje kvalitete života njegovih stanovnika i povećanje atraktivnosti za posjetitelje.

„...Urbana regeneracija predstavlja javne i privatne inicijative usmjerene prema obnovi gradskih područja, u gospodarskom, društvenom i drugim oblicima, korištenjem financijskih sredstava, kao i jačanjem društvene svijesti, kako u lokalnom stanovništvu, tako i kod potencijalnih investitora“ (Lamza-Maronić, 2016). Važnost urbane regeneracije leži u njejoj sposobnosti transformacije propadajućih ili zanemarenih područja u živahne prostore koji podupiru gospodarski rast, društvenu koheziju i kulturni razvoj.

Unatoč predstavljanim izazovima, koncept Europske prijestolnice kulture također nudi značajne mogućnosti za urbanu regeneraciju. Gradovi koriste dodijeljenu titulu za razvoj fizičke infrastrukture, uključujući izgradnju ili obnovu kulturnih prostora, muzeja, kazališta, izložbenih dvorana i drugih javnih sadržaja. Porta (2001.) i Liverpool (2008.) su gradovi domaćini koji su iskoristili ovu titulu za revitalizaciju prethodno zanemarenih područja. Ulaganjem u projekte urbane regeneracije usklađene s kulturnim programiranjem tijekom godine u kojoj su bili Europske prijestolnice kulture, ti su gradovi uspjeli transformirati napuštena industrijska mjesta u živahna kulturna središta koja su nastavila napredovati nakon isteka godine u kojoj su bili domaćini.

Urbana regeneracija je proces revitalizacije i preoblikovanja postojećih urbanih područja kako bi se poboljšala kvaliteta života, očuvalo kulturno naslijeđe, potaknula održiva ekonomska aktivnost te promicala društvena kohezija. Ovaj proces ima poseban značaj za europski kulturni identitet jer europski gradovi odražavaju bogatu povijest, raznolikost kultura i kulturnu baštinu koja seže kroz stoljeća.

Europski kulturni identitet je složena mreža vrijednosti, povijesnih iskustava, umjetničkih izričaja i običaja koja karakterizira europske države i njihove građane. Kroz povijest, europski gradovi bili su epicentri umjetnosti, arhitekture, filozofije, znanosti i politike, te su odigrali ključnu ulogu u oblikovanju europskog kulturnog identiteta.

Prema publikaciji Gradovi, kultura, kreativnost u izdanju UNESCO-a, urbana regeneracija ima važnu ulogu u očuvanju i promicanju europskog kulturnog identiteta kroz:

- obnavljanje povijesne baštine, povijesno vrijednih građevina, umjetničkih djela,

kulturnih institucija i tradicionalnih gradskih četvrti koje su ključne za europski kulturni identitet. To omogućuje građanima i posjetiteljima povezivanje i upoznavanje s poviješću i umjetnošću europskih gradova.

- očuvanje lokalnih običaja i tradicija radi očuvanja autentičnosti europskih gradova, lokalnih autohtonih obrtnika, gastronomske i folklorne baštine.
- poticanje umjetnosti i kreativnosti, naročito novih formi koje doprinose europskom kulturnom identitetu.
- razvijanje kulturnih četvrti u gradovima koje postaju središta kulturnih aktivnosti, okupljanja i razmjene ideja uz poticanje kulturne raznolikosti.
- inkluziju i participaciju različitih društvenih skupina u oblikovanju i odlučivanju o budućnosti svojih gradova uz suradnju s lokalnim zajednicama, organizacijama civilnog društva i predstavnicima manjinskih skupina.

Europski kulturni identitet je dinamičan i kontinuirano se mijenja. Urbana regeneracija ima važnu ulogu u tom procesu, osiguravajući da europski gradovi zadrže svoju autentičnost, kulturnu vrijednost i otvorenost prema novim idejama i utjecajima. Kroz promišljeno planiranje i implementaciju urbanih regeneracijskih projekata, može se očuvati i ojačati europski kulturni identitet za buduće generacije.

4.1. Budući trendovi urbane regeneracije

Iako se očekuje da će stanovništvo nastaviti eksponencijalno rasti u većem dijelu svijeta, u Europi nije tako. Iako su mnogi izazovi s kojima se i dalje suočava povezani s populacijskim pritiskom, Europa se mora nositi s novim izazovima koji se odnose na opadanje i starenje stanovništva u mnogim gradovima. Više od polovice europskih gradova u budućnosti će doživjeti pad broja stanovnika, a to znači da će se većina promjena u Europi morati odvijati na integriran, pristupačan i održiv način unutar već postojećeg urbanog prostora.

Većina europskih gradova će pokrivati veća područja nego u prošlosti, a gradovi će morati prepoznati važnost optimiziranja načina na koji je njihov javni prostor dizajniran i korišten. Prema podacima Europske komisije - Urban Data Platform Plus (<https://urban.jrc.ec.europa.eu/thefutureofcities/space-and-the-city>) već danas javni prostori čine između 2 i 15% površine gradskih središta u Europi. Ozelenjivanje europskih gradova povećalo se u posljednjih 25 godina za 38%, a 44% europskog urbanog stanovništva trenutno

živi unutar 300 metara od javnog parka. Javne zelene površine (parkovi, drvoredi, travnjaci, ...) poboljšavaju kvalitetu zraka, osiguravaju regulaciju mikroklimе i povećavaju sigurnost, društvenu integraciju i javno zdravlje. Gradovi vrše veliki pritisak na prirodne resurse, ali istodobno bolje koriste resurse i imaju veći potencijal za energetsку učinkovitost. Mnogi gradovi već poduzimaju radnje vezane uz održivost okoliša, razdvajaju korisni otpad, organizirajući njegovo recikliranje ili kompostiranje. U Republici Hrvatskoj, a sukladno europskom zakonodavstvu već se desetak godina sustavno zbrinjava otpad (posebice u gradovima) te se educira stanovništvo o nužnosti recikliranja i brige o okolišu. Trend je nastaviti tim putem i dovesti Republiku Hrvatsku na razinu ekološki najosvještenijih europskih država. Iako gradovi prednjače u borbi protiv klimatskih promjena, u njima će učinci energetskog siromaštva i nestašice vode biti jako izraženi.

Sve starije stanovništvo Europske unije zahtijevat će prilagodbu infrastrukture i usluga. Gradovi će sve više primjenjivati nove tehnologije i inovacije u većini sektora, od prometa i mobilnosti do usluga za građane. Dominaciju osobnih automobila trebat će drastično smanjiti u korist učinkovitijeg javnog prijevoza.

Gradovi će se i dalje morati nositi s postojećim velikim izazovima kao što je pružanje dovoljne količine adekvatnog stambenog prostora sve raznolikijem stanovništvu. Dostupnost stambenog prostora i promjene u obrascima ponašanja pojedinaca (odluke na kupnju ili iznajmljivanje stana), uključivat će nove oblike financijskih ulaganja od strane raznih dionika koji vide strateške prilike u investiranju u nekretnine.

Angažman građanskih inicijativa u političkim procesima raste i trebao bi postati prisutniji u budućnosti.

Gradovi su ključna mjesta gdje se događaju inovacije i tehnološki napredak. Iako je ovo velika prilika za gradove, društvene i tehnološke inovacije treba dodatno stimulirati i napredak treba postići uz nove oblike društvenog angažmana i urbanog upravljanja. Gradovi igraju središnju ulogu u stvaranju inovativnih rješenja jer blizina dionika i multidisciplinarna interakcija omogućuju inovacije. Iako glavni i veliki gradovi ostaju glavni pokretači kreativnosti i inovacija, povoljni uvjeti mogu se naći i u manjim urbanim cjelinama.

Gradovi su jedinstveno opremljeni za suočavanje s izazovima – veliki dostupan fizički prostor, veliko i raznoliko stanovništvo, određena razina autonomije i otvorenost prema tehnološkom napretku i inovacijama nude brojne načine za ublažavanje pritiska s kojima se gradovi suočavaju. Nove tehnologije mogle bi pomoći gradovima u poboljšanju javnih usluga, boljoj interakciji s građanima, rješavanju okolišnih izazova i održivosti. Međutim, mora se voditi računa o zaštiti osobnih podataka, autorskom vlasništvu i kibernetičkoj sigurnosti poštujući

mjerodavno zakonodavstvo.

U svemu navedenom, gradske zajednice odigrat će značajnu ulogu u preoblikovanju vlastite budućnosti. Bit će potrebni veći napori kako bi se u potpunosti predvidjeli učinci koje će ovi trendovi imati i kako bi se odredilo kako pomoći zajednicama da postanu otpornije suočene s tim promjenama. Jačanje lokalnih uprava i osnaživanje građana pridonijet će izgradnji urbane otpornosti na nove izazove i boljoj zaštiti ljudskih, gospodarskih i prirodnih dobara u gradovima i njihovoj okolini.

Budućnost gradova nije lako predvidjeti, ali izbori i odluke koje se donose u današnje vrijeme, snažno će oblikovati živote generacija koje dolaze.

5. Urbani izazovi u europskom kontekstu

Urbani izazovi s kojima se suočavaju gradovi domaćini Europske prijestolnice kulture brojni su i raznovrsni. Jedan od glavnih izazova jest održavanje kulturne baštine u urbanim sredinama. Gradovi su često podložni urbanizaciji i modernizaciji, što može dovesti do gubitka autentičnosti i tradicije. Stoga je važno pronaći ravnotežu između razvoja grada i očuvanja kulturne baštine.

Urbani izazovi predstavljaju jedinstvenu priliku za razvoj i promociju kulturne scene u gradu domaćinu. Međutim, postoji nekoliko argumenata koji dovode u pitanje benefite ove titule.

Prvo, financijski teret koji nosi organizacija Europske prijestolnice kulture može biti prevelik za gradove koje se bore s drugim prioritetima kao što su infrastruktura ili socijalne usluge (pogotovo u gradovima iz ekonomski manje razvijenih europskih država). Sredstva koja se troše na kulturne projekte mogla bi biti bolje iskorištena za poboljšanje životnih uvjeta građana. Gradovi moraju pronaći izvore financiranja, uključujući nacionalna i regionalna sredstva, sponzorstva, donacije i druge izvore prihoda. Održavanje dugoročne financijske održivosti može biti izazov, posebno nakon završetka godine kada grad više nema status prijestolnice kulture.

Drugo, postoji rizik da se fokus previše stavlja na turizam i komercijalizaciju umjetnosti, umjesto na autentičnost i kvalitetu kulturnih događanja. Ovaj pritisak može dovesti do površnosti i gubitka identiteta lokalne kulture. Iako veliki broj posjetitelja može imati pozitivne ekonomske učinke, istodobno to može dovesti do preopterećenja infrastrukture, povećanog prometa, zagađenja i drugih negativnih utjecaja na okoliš i kvalitetu života lokalnog stanovništva. Gradovi domaćini se moraju suočiti s izazovom upravljanja turističkim tokovima i očuvanja ravnoteže između promocije turizma i zaštite lokalne zajednice.

Treće, izazov s kojim se suočavaju neke europske prijestolnice kulture je gentrifikacija koja označava proces u kojem se karakter gradskih četvrti mijenja zbog priljeva imućnijih stanovnika i poduzeća. Gentrifikacija s jedne strane povećava ekonomsku vrijednost četvrti, s druge strane uzrokuje demografsko raseljavanje koje dovodi do promjene etničkog i socio-ekonomskog sastava četvrti. Ponovni fokus na kulturu i turizam može dovesti do rasta cijena nekretnina, raseljavanja lokalnog stanovništva koje si možda više ne može priuštiti život u vlastitom susjedstvu. Ovo pitanje naglašava potrebu za inkluzivnim strategijama urbanog planiranja koje uzimaju u obzir interese i dobrobit svih članova zajednice.

Ponovni fokus na kulturu i turizam može dovesti do rasta cijena nekretnina, raseljavanja

lokalnog stanovništva koje si možda više ne može priuštiti život u vlastitom susjedstvu. Ovo pitanje naglašava potrebu za inkluzivnim strategijama urbanog planiranja koje uzimaju u obzir interese i dobrobit svih članova zajednice. Izazov je osigurati da svi građani imaju priliku sudjelovati i pridonijeti kulturnim aktivnostima. Potrebno je stvoriti okruženje koje potiče inkluziju, dijalog i razmjenu ideja između različitih društvenih skupina.

Četvrto, održivost je sve važnija tema u urbanim izazovima, a Europska prijestolnica kulture treba promicati modele održivog razvoja. Izazovi uključuju smanjenje emisija stakleničkih plinova, pametno upravljanje otpadom, obnovljivu energiju i očuvanje prirodnog okoliša. Gradovi trebaju surađivati s lokalnim dionicima i građanima kako bi postigli održive ciljeve.

Slika 1. Prikaz 17 ciljeva održivog razvoja

Izvor: Izvješće Ujedinjenih naroda, 2015., <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>

Unatoč nabrojanim izazovima, postoje i pozitivni aspekti ove titule. On pruža priliku za promociju kulturne raznolikosti, umjetničke inovacije i međunarodne suradnje. Također može potaknuti lokalno gospodarstvo kroz turizam i stvaranje novih radnih mjesta. Ovaj događaj može poboljšati imidž grada, privući turiste i potaknuti gospodarski razvoj te promicati kulturnu razmjenu i suradnju među europskim gradovima. Europska prijestolnica kulture pruža priliku za razvoj dugoročne kulturne strategije koja će prepoznati kulturni identitet grada domaćina i pridonijeti dugoročnom razvoju. Izazov je osigurati da grad domaćin nakon završetka godine u

kojoj nosi titulu Europske prijestolnice kulture zadrži postignuća i kontinuitet kulturnih aktivnosti. Potrebno je uspostaviti suradnju između različitih dionika, uključujući vlasti, kulturne institucije, neprofitne organizacije, lokalne zajednice i privatni sektor, kako bi se osigurala održivost kulturnog nasljeđa i daljnji razvoj.

U konačnici, evidentno je da urbani izazovi Europske prijestolnice kulture imaju svoje prednosti i nedostatke. Ključno je da gradovi pažljivo procijene benefite i nedostatke ove titule prije nego krenu u kandidaturu za grad domaćin Europske prijestolnice kulture.

6. Grad Rijeka - Europska prijestolnica kulture 2020.

6.1. Seleksijski postupci za titulu Europske prijestolnice kulture

Šest godina prije naslovne godine odabrane države članice objavljuju poziv za podnošenje prijave, obično putem svojih ministarstava kulture. Gradovi zainteresirani za sudjelovanje u natječaju moraju poslati prijedlog na razmatranje. Podnesene prijave na kraju faze predselekcije evaluira povjerenstvo koje se sastoji od neovisnih stručnjaka iz područja kulture, a prema strogo definiranim kriterijima. Povjerenstvo po završetku evaluacije sastavlja popis gradova koji ulaze u uži izbor te od njih traži da dostave detaljnije prijave te se po isteku roka ponovno okuplja kako bi u drugom krugu evaluacije ocijenilo konačne prijave i preporučilo jedan grad po zemlji domaćinu za titulu Europske prijestolnice kulture. Relevantno tijelo u dotičnoj državi članici tada službeno imenuje preporučeni grad Europskom prijestolnicom kulture. Uloga Europske komisije je osigurati da se pravila uspostavljena na razini EU poštuju na cijelom putu. Europske prijestolnice kulture službeno se određuju četiri godine prije stvarne godine titule. Za planiranje i pripremu ovako složenog događaja potreban je ovo dugo vremensko razdoblje kako bi se ovaj cjelogodišnji događaj ugradio u dugoročniju kulturnu strategiju, uspostavile potrebne europske veze i osigurala odgovarajuća infrastruktura. Panel pod pokroviteljstvom Europske komisije, ima stalnu ulogu tijekom ove četiri godine osigurati podršku europskim prijestolnicama kulture savjetima, smjernicama i nadzorom njihovih priprema.

6.2. Kandidatura grada Rijeke

Odbor za kulturu i obrazovanje Europskoga parlamenta je 16. travnja 2014. godine donio odluku da se hrvatski i irski gradovi mogu kandidirati za titulu Europske prijestolnice kulture 2020. godine (EPK 2020). Hrvatski gradovi koji su predali svoje kandidature su: Dubrovnik, Đakovo, Osijek, Pula, Rijeka, Split, Varaždin, Zadar i Zagreb. Nakon postupka predizbora u drugi su krug natjecanja prošli Dubrovnik, Osijek, Pula i Rijeka da bi, na temelju prijavnih knjiga i obilaska gradova, Povjerenstvo nezavisnih stručnjaka odlučilo kako će grad Rijeka biti hrvatska Europska prijestolnica kulture 2020. godine.

Rijeka se predstavlja kao postindustrijski, primorski i umjetnički bogat, ali pomalo umoran grad koji ima jednu od najviših stopa nezaposlenosti u Europi. Slogan kandidature glasi: "Luka različitosti", a program sadrži šest programskih pravaca: 27 susjedstava, Lungomare Art, Dječja

Slika 3. Kvart kulture u kompleksu Rikard Benčić, Rijeka

Izvor: <https://rijeka2020.eu>

Dakle, na području bivše tvornice Rikard Benčić obnovljene se četiri zgrade industrijske baštine koje su dobile kulturnu namjenu i u kojima se smjestili: Muzej Grada Rijeke, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Gradska knjižnica Rijeka i Dječja kuća namijenjena razvoju dječje kreativnosti, prva takve vrste u Hrvatskoj. Također, obnovljen je brod Galeb koji je postao brodmuzej i kulturno-turistička atrakcija u Rijeci. Za ove obnove Rijeka je dobila bespovratna europska financijska sredstva u ukupnom iznosu od gotovo 140 milijuna kuna.

U sklopu projekta u Rijeci su se razvile brojne kulturne manifestacije kojima je cilj trajati i nakon 2020., kao što su npr. Dječji festival Tobogan i Porto Etno koji promovira svjetsku glazbu i gastronomiju.

Za građane Rijeke i regije organiziran je i veliki broj edukacija iz područja organizacije kulturnih događaja kako bi se i nakon 2020. u Rijeci i okolici nastavili uspješno organizirati i održavati festivali, koncerti, izložbe, predstave na otvorenom i slične manifestacije.

Građani Rijeke uključili su se u projekt i predlagali različite ideje za unaprjeđenje života u gradu, a realizacija tih ideja financira se iz projekta Europska prijestolnica kulture. Na taj način građani su preuzeli aktivnu ulogu u uređenju Rijeke, a ovi projekti će se nastaviti i nakon 2020. Rijeka nastoji potaknuti razvoj udaljenijih dijelova područja koja joj gravitiraju i uključivati ih u svoj razvoj.

Djeca, mladi i studenti dobili su priliku za razvoj vlastite kreativnosti, za edukacije u području kulture i za sudjelovanje u razvoju kreativnih industrija. Članovi kulturnih udruga i organizacija

sudjelovali su u slavljeničkom programu 2020. ili ostvarili vrijedne kulturne suradnje koje i u budućnosti utječu na razvoj kulture. Poduzetnici i gospodarstvenici ojačali su vidljivost svojih tvrtki te, uključujući se u projekt kao sponzori, predstavili svoju djelatnost građanima Hrvatske i Europe.

Rijeka je ulaskom u ovaj projekt stavljena u žarište europske pozornosti, a svojim je građanima, kao i građanima Hrvatske i Europe, brojnim turistima i gostima ponudila mnoštvo atraktivnih kulturnih i zabavnih programa za svakoga. Ta misija započela je samim atraktivnim otvorenjem, a nastavila se nizom predstava na otvorenom, velikih izložbi i festivala preko konferencija o različitim temama, koncerata i filmova, sve do zanimljivih uređenja javnih prostora u gradu i otvorenja novouređenih zgrada kulture.

Migracije su suvremena i važna europska tema, dotadašnje zbrinjavanje migranata koje je provodio grad Rijeka bilo je pozitivan preduvjet za buduće migracije. Grad Rijeka se uključila u veći broj postojećih umjetničkih projekata diljem Europe koji rade s migrantima i ranjivim skupinama u Europi. Nadalje, razvila se suradnja s europskim kulturnim mrežama, te je s tim u svezi Rijeka ugostila nekoliko mrežnih konferencija te iskoristila te mreže za traženje partnera, i razmjenu iskustava.

Predloženi proračun Rijeka – EPK 2020. iznosi 30 327 000 eura. Od toga iznosa, 22 227 000 eura je rezervirano za provedbu planiranih aktivnosti, 4 000 000 eura za marketing i 3 600 000 eura za plaće i režijske troškove. Grad Rijeka sudjelovala je sa 10 327 000 eura.

7. Učinci koncepta Europske prijestolnice kulture

Projekt Europske prijestolnice kulture ima brojne pozitivne učinke na gospodarstvo grada domaćina, turističku industriju i kulturni razvoj.

Prvo, pruža priliku za gospodarski rast kroz povećanje izdataka posjetitelja za smještaj, objedovanje, kupovinu i druge usluge. Priljev turista pomaže u poticanju lokalnih poduzeća i stvaranju mogućnosti zapošljavanja što rezultira rastom lokalne ekonomije, otvaranjem novih radnih mjesta i povećanjem prihoda. Dobivanje titule Europske prijestolnice kulture često potiče obnovu kulturne infrastrukture, obnove povijesnih građevina, izgradnju novih kulturnih centara i institucija te revitalizaciju kulturnih četvrti. To pridonosi obnovi kulturne baštine, stvaranju novih kulturnih prostora i poticanju kulturnih aktivnosti u gradu domaćinu.

Nadalje, Europska prijestolnica kulture poboljšava međunarodnu reputaciju grada kao aktivne kulturne destinacije. Na taj način privlači posjetitelje iz cijelog svijeta koji možda prije nisu razmišljali o posjeti ili ulaganju u grad domaćin. Potiče međunarodnu suradnju i razmjenu kulturnih ideja, praksi i umjetničkih projekata. To omogućuje gradu domaćinu Europske prijestolnice kulture da se poveže s drugim europskim kulturama, stvara mreže slično orijentiranih gradova i razvija projekte suradnje koji promiču kulturnu raznolikost i dijalog. Ova titula privlači medijsku pažnju, povećava prepoznatljivost i promovira grad domaćin kao kulturnu destinaciju što osigurava dugoročnu korist za turizam, promociju kulture i poboljšanje imidža grada. Na taj način gradi se potencijal za održivost i dugoročne benefite nakon što godina domaćina Europske prijestolnice kulture završi.

Tijekom godine za koju im je dodijeljena titula Europske prijestolnice kulture, gradovi domaćini organiziraju raznoliki kulturni program čiji je cilj uključiti lokalno stanovništvo i posjetitelje. Ovaj program uključuje festivale koji prikazuju različite umjetničke forme kao što su glazba, plesne izvedbe iz različitih kultura diljem Europe i izvan nje; izložbe koje promiču lokalnu baštinu ili suvremenu umjetničku scenu; kazališne produkcije koje okupljaju međunarodne umjetnike; književna događanja koja promiču međukulturalni dijalog kroz razmjenu literature između zemalja sudionica. Kulturni programi pridonose poticanju interkulturalnog dijaloga i služe kao platforme za uključivanje lokalnog stanovništva u različite aspekte organizacije događaja ili sudjelovanje u radionicama vezanim uz različite umjetničke forme.

Aktivno sudjelovanje lokalnog stanovništva u kulturnim aktivnostima jačaju osjećaj ponosa i pripadnosti zajednici, a uključivanje sudionika različitog podrijetla i dobnih skupina, koncept Europske prijestolnice kulture ima potencijal za promicanje društvene kohezije i jačanje veza u

zajednici.

Promatrajući ekonomske učinke ovog koncepta, pozitivni učinci vezani su za jačanje turizma, porast investicija, pad stope nezaposlenosti te rast prihoda od maloprodaje i ugostiteljstva. Negativni ekonomski učinci odnose se na nepovoljan utjecaj na okoliš, prekapacitiranost u turizmu i gentrifikaciju.

Niz pozitivnih socio-psiholoških učinaka na pojedince unutar urbane društvene zajednice reflektira se kroz jačanje lokalpatriotizma, individualnog i kolektivnog samopouzdanja, smanjenje usamljenosti i izolacije, poboljšanje mentalnog i tjelesnog zdravlja i jačanje društvene integracije.

Pozitivni umjetnički i kulturni učinci koncepta Europske prijestolnice kulture vidljivi su u jačanju umjetničke kvalitete, povećanju brojnosti publike, jačanju kapaciteta sektora i izgradnji kreativnog miljea. Organizacija događanja kao što su izložbe, koncerti, kazališne predstave i radionice omogućuje građanima da sudjeluju u kulturnom životu svog grada. To može imati pozitivan utjecaj na zajednicu jer potiče kreativnost, razmjenu ideja i stvaranje novih veza među ljudima.

Utjecaji na okoliš vidljivi su u području javnog prijevoza, nabavke vozila na obnovljiva goriva i sustavnom podizanju ekološke svijesti stanovništva, dok se pozitivni obrazovni učinci temelje na kreativnom učenju, povećanoj motivaciji i uspješnosti učenika i studenata te uključivanjem novih kulturnih/umjetničkih trendova u obrazovne procese.

Koncept Europske prijestolnice kulture ima i dugoročni učinak na gradove u smislu održivosti. Nakon godine provedene kao Europska prijestolnica kulture, gradovi domaćini nastavljaju kulturne projekte, koriste izgrađenu infrastrukturu i formirane kulturne politike koje nastavljaju razvijati i koristiti za daljnji kulturni rast i razvoj. To stvara dugoročno kulturno nasljeđe i doprinosi dugoročnom kulturnom identitetu grada.

Sveukupno, koncept Europske prijestolnice kulture donosi brojne pozitivne učinke na gradove i regije, uključujući kulturnu revitalizaciju, gospodarski razvoj, međunarodnu vidljivost, kulturnu suradnju i razmjenu te stvaranje dugoročnog kulturnog nasljeđa. Ovi učinci doprinose oblikovanju kulturnog identiteta grada i jačaju njegovu ulogu u europskom kontekstu. Grad domaćin dobiva priliku da pokaže svoju kulturnu baštinu i umjetničku scenu široj regionalnoj, europskoj pa i svjetskoj publici.

8. Rasprava

Na samom začetku ideje, titula Europske prijestolnice kulture je bila prilično simbolična, ali s jasno izraženim ciljevima: obogatiti europsku kulturnu raznolikost, slaviti odnose koji ujedinjuju Europljane, stvoriti mjesto susreta za građane Europe koji dolaze iz različitih sredina, i jačati osjećaj europske pripadnosti. Ističe se važnost pozitivnih vanjskih učinaka koji bi trebali rezultirati profitom grada domaćina kroz poboljšanje kulturne ponude grada i jačanje njegove vidljivosti na međunarodnoj razini. Međutim, treba imati na umu da Europska unija ne posjeduje učinkovite mjere kada je u pitanju zajednička kulturna politika, pa tako inicijativa Europske prijestolnice kulture nije nikada imala, niti ima isti stupanj utjecaja u svim gradovima domaćinima. Prema Richardsu (2008), ideja koncepta Europske prijestolnice kulture bila je izričito fokusirana na kulturu. Koncept je osmišljen kako bi približio narode država članica Europske unije kroz izražavanje zajedničke europske kulture i kulturne raznolikosti, učinio kulturu gradova domaćina dostupnom europskoj publici i stvorio sliku europske kulture u cjelini. Međutim, kako se koncept razvijao, gradovi su ga koristili na različite načine, bilo da podrže, prošire ili zanemare izvorni koncept prijestolnice kulture. Prvi nominirani grad, Atena 1985. godine, i Firenca, godinu dana kasnije, istaknuli su vlastito povijesno naslijeđe. Amsterdam je 1987. godine o sebi želio stvoriti sliku europske prijestolnice. Svi ti gradovi su promovirali sebe kao povijesne ili kulturne metropole, a u maloj ili nikakvoj mjeri nisu promovirali europsku ideju. Tek se 1990. izbor Glasgowa pokazao kao prekretnica u nominaciji za kulturnu prijestolnicu: po prvi put izabrana prijestolnica nije bio etablirani kulturni grad. Odabir Glasgowa značio je radikalnu promjenu jer je to bio prvi grad koji je koristio koncept Europske prijestolnice kulture kao način ubrzavanja urbane regeneracije.

Dakle, u početnoj fazi koncepta gradovi domaćini imali su odriježene ruke pri odlučivanju hoće li se programom fokusirati na europsku ili pretežno na lokalnu dimenziju. Tada europski karakter nije bio previše vidljiv tijekom realizacije manifestacije: osim službenih simbola Europske unije, koji su imali svoje vizualno mjesto u komunikacijskim kanalima i medijima. U novije vrijeme, posebna pozornost pri nadzoru provedbe aktivnosti Europske prijestolnice kulture posvećena je vidljivosti u smislu pripadnosti Europskoj uniji i promicanju europskog kulturnog aspekta.

Ocjenjivanje uspjeha provedbe Europske prijestolnice kulture složen je zadatak koji zahtijeva razmatranje različitih čimbenika, a ne samo ekonomskih pokazatelja. Dok se broj turista, zadovoljstvo posjetitelja i gospodarski rast često koriste kao metrika za mjerenje uspjeha, važno je također uzeti u obzir dugoročne učinke na urbanu regeneraciju, društvenu koheziju i kulturni

razvoj.

Kritike ili izazovi s kojima se suočavaju gradovi domaćini uključuju pretjeranu usredotočenost na kratkoročne dobitke nauštrb dugoročne održivosti; nedostatak inkluzivnosti u planiranju programskih aktivnosti ili neuspjeh u rješavanju društvenih nejednakosti te poteškoće u upravljanju očekivanjima nakon završetka godine u kojoj je grad domaćin Europske prijestolnice kulture.

Zaključno, domaćinstvo Europske prijestolnice kulture donosi brojne prednosti gradovima u smislu gospodarstva, turističke promocije, kulturnog razvoja, dok predstavlja nekoliko urbanih izazova poput povećanog pritiska na infrastrukturu ili gentrifikacije. Međutim, s pažljivim strategijama planiranja i inkluzivnim inicijativama koje uključuju lokalne zajednice u svim fazama životnog vijeka Europske prijestolnice kulture, kao i razmatranjem dugoročnih učinaka tijekom procesa evaluacije, ti se izazovi mogu ublažiti uspješno stvarajući trajne pozitivne učinke i za gradove domaćine i za njihove stanovnike.

9. Zaključak

Urbani izazovi Europske prijestolnice kulture višestruki su izazovi koji zahtijevaju pažljivo razmatranje kada se organiziraju kulturna događanja u odabranom gradu tijekom cijele godine. Urbana regeneracija igra ključnu ulogu u preobrazbi ovih izazova u prilike ulaganjem u fizičku infrastrukturu, renoviranjem povijesnih zgrada, stvaranjem novih kulturnih prostora, promicanjem gospodarskog razvoja i jačanjem socijalne uključenosti.

Grad domaćin Europske prijestolnice kulture doprinosi jačanju promicanja zajedničkog kulturnog identiteta s ostalim gradovima u Europi. Uspjesi prethodnih gradova domaćina pokazuju pozitivan učinak koje ovaj koncept ima na uvjete urbane revitalizacije te na sveukupni razvoj zajednice. Grad koji nosi tu titulu za određenu godinu dužan je iskoristiti prilike koje pruža ovaj koncept i povećati potencijalne dugoročne koristi koje iz njega proizlaze.

Projekt Europske prijestolnice kulture donosi gradovima domaćinima brojne benefite u segmentima gospodarstva, turističke promocije, kulturnog razvoja, ali istodobno predstavlja nekoliko urbanih izazova poput povećanog pritiska na infrastrukturu ili gentrifikacije. Međutim, pažljivim strategijama planiranja i inkluzivnim inicijativama koje uključuju različite skupine unutar lokalne zajednice, ti se izazovi mogu ublažiti uspješno stvarajući trajne pozitivne učinke i za gradove domaćine i za njihove stanovnike.

Literatura

1. BRIEFING EPRS (2019)| European Parliamentary Research Service, Samy Chahri Members' Research Service PE 644.196 – November 2019 EN European Capitals of Culture In search of the perfect cultural event
2. ECOC (2016) Selection of the European Capital of Culture in 2020 in Croatia: The Selection Panel's Final Report
3. EU kompetencije i nacionalne kulturne politike: kritički dijalozi <https://culpol.irmo.hr/reflection-round-table-discussion-strategies-and-tendencies-of-local-cultural-development-in-europe-the-role-and-impact-of-european-capital-of-culture-project/> [pristupljeno 14. svibnja 2023]
4. EUROCITE, The European Capital of Culture: an efficient way to promote a European citizenship? (2013) <https://eurocite.eu/nos-analyses/the-european-capital-of-culture-an-efficient-way-to-promote-european-citizenship/> [pristupljeno 1. lipnja 2023]
5. Europska komisija, Budućnost gradova <https://urban.jrc.ec.europa.eu/thefutureofcities/executive-summary#the-chapter/> [pristupljeno 29. svibnja 2023]
6. Europska prijestolnica kulture – Rijeka 2020 <https://www.hicroatia.com/europska-prijestolnica-kulture-rijeka-2020/> [pristupljeno 1. lipnja 2023]
7. Europske prijestolnice kulture | Kultura i kreativnost (europa.eu) <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture> [pristupljeno 15. svibnja 2023]
8. Lamza-Maronić, M., Glavaš, J., Mavrin, I. (2016). Urbani management: izazovi, upravljački trendovi i regeneracijske prakse za gradove, Studio HS Internet, Ekonomski fakultet u Osijeku
9. Richards, G. (2008). The European Cultural Capital Event: Strategic Weapon in the Cultural Arms Race?. *Journal of Cultural Policy* 6(2), 159-181.

Popis slika

Slika 1. Prikaz 17 ciljeva održivog razvoja.....	10
Slika 2. Logo Rijeka - EPK 2020.....	13
Slika 3. Kvart kulture u kompleksu Rikard Benčić, Rijeka.....	14

Popis tablica

Tablica 1. Kronološki pregled gradova domaćina Europske prijestolnice kulture u razdoblju 2000.- 2023. godine.....	4
--	---